

Milko
Matičetov

Beseda o avtorici in še kaj

Letos avgusta je poseben krajevni odbor v Reziji sklical posvetovanje o tem, kako pisati rezijanščino za vsakdanjo rabo (morebitni pouk v šoli ipd.). Tik pred začetkom, 21. 8. 1980 zjutraj, je z rezijansko učiteljico Dorino Čunkino stopilo do mene dekle, ki ga dotlej še nisem poznal — Silvana Paletti, doma v samotni hiši »Varkòta« ob cesti med Lipovcem in Bilo. Iz torbice je potegnila zvezek in mi ga podala z željo, naj bi prebral njeno rezijansko pisanje in ji povedal, kaj o njem mislim. Potem je ni bilo več na spregled. K črkarskim pogovorom ni mogla, ker je bila prav tiste dni dežurna na svojem službenem mestu — v bolnišnici v Tumječu (Tolmezzo), 28 km daleč.

Silvana Paletti, rojena 23. 10. 1947, je dokončala pet razredov osnovne šole in t. i. nižjo srednjo ali profesionalno šolo (3 leta) v Reziji. Z osemnajstim letom je šla na šolo za medicinske sestre v Viden. Po krajši praksi v videnski bolnišnici se je priglasila za službovanje bliže doma, v Tumječu, kjer je opravila strokovni izpit in dobila stalno zaposlitev »v tovarni, ki nikoli ne propade«. Pesniti je začela po potresu 1976. »Tedad se je tudi meni moralo nekaj stresti v glavi,« se pošali Silvana. Pravi, da se ji verzi včasih porodijo kar med potjo, ko se pelje v službo, pa jih ob prihodu v bolnišnico naglo vrže na listek, da bi ji ne ušli.

Pesniška zbirka, ki mi jo je S. P. posodila za tri dni, nosi naslov ROSAIANSKE SERCNE ROMONEGN, to je »Rezijanska srčna govorica«. V zvezku — bel kvadriran papir, z belo spiralno žico povezani listi, 59 popisanih strani velikosti 20,5 × 15 cm — je trintrideset izvirnih rezijanskih pesmi, umetna živalska pravljica, en ljudski rek, zapis treh rezijanskih molitvic, zraven pa osem pesmi v italijanščini. Ob prvem naslednjem obisku je prišlo na dan še deset rezijanskih pesmi, s čimer je skupno število le-teh naraslo na 43. Tri so bile lani natisnjene v župnijskem listu »All'ombra del Canin — Pod Tjanynowo Sinco« (1979, n. 3), žal s hudimi tiskovnimi napakami in brez prave navedbe avtorstva; teksti so v italijanskem črkopisu in opremljeni z italijanskim prevodom izpod peresa same S. P. Ostanje 40 neobjavljenih pesmic, od katerih sem jih za tokratno predstavitev odbral osem.

*

Pred dobrimi sto leti je poljski jezikoslovec Jan Baudouin de Courtenay razglasil rezijanščino za »mešan jezik«, pri čemer se je skliceval tudi na dva katekizma, nastala po italijanski ali furlanski predlogi proti koncu 18. stoletja. Vendar ne smemo pozabiti, da so si neugotovljeni prevajavci — iz duhovniških vrst — lajšali delo tako, da so na veliko prevzemali tuje besede, posebej za abstraktne pojme, in jim samo pritikal domača obrazila. To je med jezikoslovci pomagalo ustvariti pre nagljeno predstavo o siromaštvu rezijanščine, kjer naj bi kar mrgolelo tujk, predvsem romanskih. To

poenostavljeno podobo se nam je vsaj deloma že posrečilo omajati z objavami iz tradicionalnega pesniškega izročila, tako pripovednega (prim. Slovenske ljudske pesmi 1, 1970, pod tipoma 5 in 48; Sodobnost 24, 1976, str. 874—880) kakor liričnega (prim. mojo antologijo Rožice iz Rezije, 1972). Vendar bi mi tu kdo lahko ugovarjal, češ: To so pač tradicionalni, vezani teksti, ki se prenašajo ustno iz roda v rod po vztrajnostnem zakonu in niso podvrženi naglemu spreminjanju, zato tudi ne morejo imeti prave dokazne moči . . .

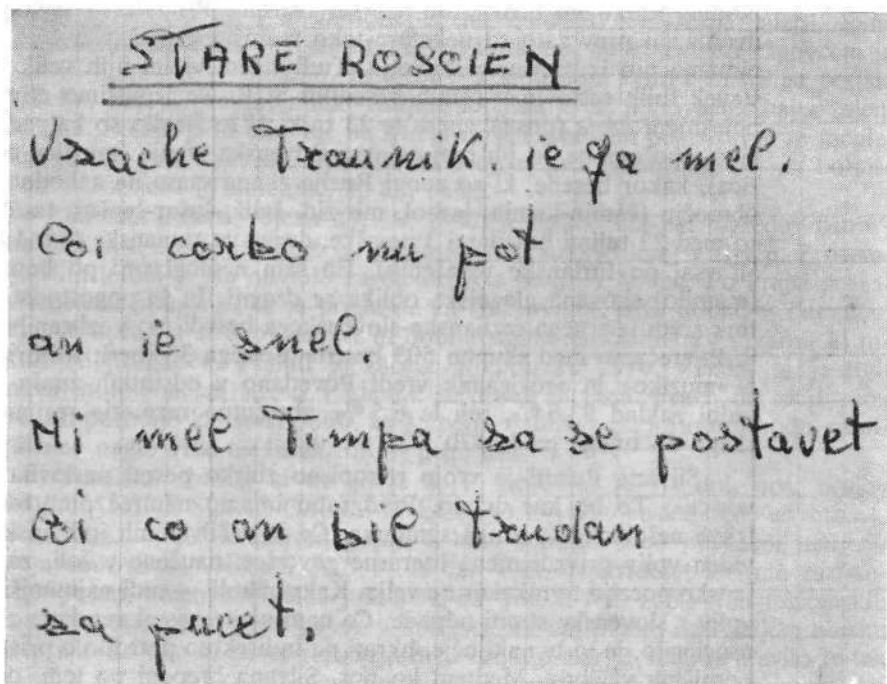
Zdaj, v zadnji četrtini dvajsetega stoletja, ko bi po vseh verjetnostih računih sklepali samo to, da je v sto letih od Baudouin de Courtenaya slem »mešanje« močno napredovalo, pa se ti na vsem lepem — ko da je zrasel iz tal — prikaže deklíč, rojen že po drugi svetovni vojski, in ti zapoje nekaj pesmic, jezikovno tako čistih, da kar ostrmiš. Privrele so iz srca, o tem ni dvoma, in prav zato so nekatere tako malo »mešane«, da česa podobnega nimamo niti iz prejšnjega stoletja. Tudi v tem vidim njih velik pomen. Seštevke tujih sestavin v osmih besedilih S. P., če izpustimo etimološko nepojasneni *kárje* (dosti), znese le 23 tujk! V to število so kajpada vključene tako izposojenke, ki jih rabi celotna slovenska srenja (muzika, obarvan, rožica), kakor besede, ki so zunaj Rezije znane samo na zahodnoslovenskem območju (čamin-kamin, jarbol, mir-zid, šaliž, šušur-šenšur, tasa). Po izviru so med 23 tujimi besedami 3 nemške, druge pa romanske (kar 14 furlanskih ali vsaj po furlansko uglasenih). En sam neologizem: po besedi »droga« (mamilo) skovana glagolska oblika *se drogáš*. In še pogostnost (frekvenca) tujk sredi izvirnega rezijansko-slovenskega besedišča: v izbranih 8 pesmicah S. P. srečamo med skupno 503 besedami vsega 33 (beri: trintrideset) tujih, z »muziko« in »rožicami« vred! Povedano v odstotkih znaša domači besedni zaklad 93,5 0/0, tuji le 6,5 0/0, absolutno razmerje rezijansko-slovenskega do tujega pa je 470 : 33.

Silvana Paletti je svojo rokopisno zbirko pesmi nasloвила »srčna govorica«. To bo kar držalo. Pred sabo imamo namreč preproste, prvinske izlive nešolanega pesnika samouka. Če je v Silvaninih italijanskih besedilih viden vpliv privzdignjene literarne govorice, naučene v šoli, za njeno rezijansko poezijo to nikakor ne velja. Kakršenkoli — tudi najmanjši — literarni vpliv s slovenske strani odpade. Če nam njene pesmi vendarle zbudijo kako asociacijo, je to le naključje, hkrati pa indirektno potrdilo o pristnosti njenih pesniških vzgibov. Medtem ko npr. Silvana hrepeni po tem, da bi se različni poti dveh mladih ljudi ujeli, združili v »Eno samo pot«, gresta Jenkova »Studenca« brezupno narazen: »končala teke bota, — al' več se videla nikol.« Pomanjkanje cvetja in ptic in trave v Silvaninem »Trgu« (Mestu), kjer kamniti tlak in prah in hrup vplivajo na to, da je celo sonce mrzlo, spominjajo od daleč (čeprav samo tematsko) na Borov mogočni protest »Šel je popotnik skozi atomski vek«.

V pesniškem repertoarju in pesniški dikciji Rezijanke seveda ne bi bil nenavaden vpliv domače ljudske pesmi. Le-tega pa je moč najti precej poredkoma in obrobno, morda kot nehoten citat in ne kot sad zavednega posnemanja ali prevzemanja oblik ali snovi. Vrsti narečnih pesnikov iz Rezije — po abecedi: Gilberto Barbarino iz Bile (prim. Dan 1974, št. 6, str. 24—25), rajni Taliko Brida Kovač s Solbice (prim. Solbiza '71, junij; Solbiza 1972, jun. in sept.), Rino Chinese iz Osojan (prim. Dan 1975, št. 9, str. 14—15), Renato Quaglia s Solbice (prim. Sodobnost 28, 1980, 102 do

107) — se zdaj pridružuje Silvana Paletti, ki se je nemara še najbolj odmaknila od ljudskega pesništva.

Glede tekstne redakcije sem zraven že omenjenega zvezka »Rosaianske sercne romonegn« (A) upošteval spremembe, ki jih je S. P. sama vnesla v besedila ob prepisu (B: dobil sem ga v roke ob obisku Varkòta 11. oktobra) ali pa dodala ob zadnjem obisku 19. 10. v Tumječu. Svoj materin jezik zapisuje S. P. z italijanskim črkopisom, saj se je samo tega učila v šoli in samo tega obvlada. Kajpada so pri takem nevajenem, samouškem prenašanju rezijanščine na papir neizbežna nihanja, negotovosti, nedoslednosti, kar naj ponazori fotografski posnetek današnjega najkrajšega teksta — o starem Rezijanu.

Vseh osem pesmic sem — z izrečnim dovoljenjem avtorice — prenesel v sodobni slovenski črkopis. Kot svoj prispevek za *praktično* pisavo in da bi se ne ustrašili tisti Rezijani, ki jim bo to pisanje prišlo v roke, sem ubral najpreprostejšo pot: odrekel sem se vsem nenavadnim znamenjem nad samoglasniki ali pod njimi. Domačin bo namreč v vsakem primeru zlahka zadel pravi izgovor, nedomačinu pa ni pomagano niti z največjo znanstveno akribijo. Pri določanju *a-(e-i-o-u)-jevske* barve nenaglašanih samoglasnikov (polglasnikov, dvoglasnikov ipd.) mi je najlepše pomagala sama S. P. s tem, da mi je počasi brala svoj rokopis. To ad hoc transkripcijo štejem seveda za začasno, le kot eno izmed mogočih rešitev. Nepri- merno več truda in časa pa sem si vzela, da bi vse rezijanske pesmi dobile ob stran kolikor se da zvest knjižnoslovenski »prepis«: ž njim naj bi tudi bravcu nefilologu postale dosegljive in užitne, kakor zaslužijo.